

WARTOŚĆ FIRMY A PRAWO PODATKOWE

GRAŻYNA MICHALCZUK*

1. WPROWADZENIE

Wartość jest jedną z podstawowych kategorii filozoficznych używanych w wielu dyscyplinach naukowych, między innymi: rachunkowości, finansach, podatkach, ekonomii, a zarazem kategorią abstrakcyjną, która jest postrzegana i liczona tylko w środowisku społecznym, w którym występuje proces wymiany.[7, s. 138] Określenie przedmiotu wartościowania umożliwia sprecyzowanie szeregu definicji wartości. Jedną z nich jest wartość firmy.

Wartość firmy, jest specyficzną kategorią wartości niematerialnych, która w znaczeniu ekonomicznym oznacza takie cechy przedsiębiorstwa, które poza jego majątkiem stanowią jego wartość. Jako kategorię ekonomiczną tworzy ją zespół identyfikowalnych, nie zawsze dających się samodzielnie wycenić atrybutów przedsiębiorstwa, które funkcjonują niezależnie od jego identyfikowanych aktywów. Uznawana jest ona za specyficzną kategorią, która powstaje w toku działalności przedsiębiorstwa i odzwierciedla ponoszone przez przedsiębiorstwo nakłady w celu wypracowania korzyści ekonomicznych. Jednak jako pozycja wartości niematerialnych i prawnych pojawia się dopiero w momencie nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części.

Wartość firmy stanowi więc wartościową kompozycję wielu nieewidencjonalnych aktywów i mimo, że nie posiada postaci fizycznej, przyczynia się do tworzenia zysku. Dlatego też bardzo często jest uważana za czynnik determinujący podjęcie działań inwestycyjnych. Wdrażanie decyzji inwestycyjnej, będzie miało jednak wpływ na sposób podatkowego rozliczenia wydatku inwestycyjnego. W przypadku nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, gdy celem inwestora jest uzyskiwanie korzyści poprzez generowanie dochodów, najefektywniejszym sposobem rozliczenia podatkowego wartości firmy jest jej amortyzacja.[2, s.32]

Dla rozliczenia podatkowego nabycia przedsiębiorstwa istotne znaczenie ma więc prawidłowe ustalenie wartości firmy. Jest to niezwykle istotne, gdyż wartość firmy powstała w wyniku nabycia przedsiębiorstwa z jednej strony jest uznawana za wartość niematerialną, która w określonych przypadkach podlega amortyzacji podatkowej. Z drugiej natomiast strony, wystąpienie wartości firmy albo jej brak determinuje zasady ustalenia wartości początkowej nabytych

---

* Dr Grażyna Michalczuk, Uniwersytet w Białymstoku.

w ramach przedsiębiorstwa środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych.[6]

Celem artykułu jest przedstawienie problematyki związanej z ujęciem i rozliczaniem wartości firmy według przepisów prawa podatkowego. Wskazano w nim również na różnice metodologiczne w definiowaniu tej kategorii a wynikających z niespójności zasad prawa podatkowego i bilansowego. Jest to o tyle istotny problem, iż występujący obecnie dualizm systemów ujmowania i rozliczania wartości firmy, ma wpływ na zróżnicowanie poziomu kosztów do celów bilansowych oraz podatkowych.

2. WARTOŚĆ FIRMY W ASPEKTCIE PRAWA PODATKOWEGO

Wartość firmy zaliczana do kategorii wartości niematerialne i prawne znalazła swoje prawne uregulowanie w przepisach prawa podatkowego. W znaczeniu podatkowym występuje jako wartość początkowa firmy i jest wartością, która wynika z zastosowania algorytmu przewidzianego przepisami prawa podatkowego. Jako taka jest ona obiektywna i niezależna od stron transakcji, której przedmiotem jest przedsiębiorstwo.[8]

Wartość początkową firmy prawo podatkowe definiuje, jako dodatnią różnicę między ceną nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, albo nominalną wartością wydanych akcji lub udziałów w zamian za wkład niepieniężny a wartością rynkową składników majątkowych wchodzących w skład kupionego, przyjętego do odpłatnego korzystania albo wniesionego do spółki przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, odpowiednio z dnia kupna, przyjęcia do odpłatnego korzystania albo wniesienia do spółki. [11, art. 16g ust.2]

Analiza przyjętej w prawie podatkowym definicji wartości firmy pokazuje, iż przedmiotem prawa podatkowego jest wyłącznie dodatnia wartość firmy, co oznacza, iż nie przewiduje się sytuacji w której może wystąpić ujemna wartość firmy. Jednak brak wystąpienia dodatniej wartości firmy w sytuacji nabycia przedsiębiorstwa może wiązać się z istotnymi skutkami podatkowymi. Związane jest to z tym, iż ewentualna ujemna różnica koryguje wartość początkową środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, co będzie miało wpływ na poziom dokonywanych odpisów amortyzacyjnych a w konsekwencji na wynik finansowy.

Przepisy podatkowe jednak nie precyzują dokładnie kwestii ustalenia wartości początkowej firmy. To, że powstaje ona jako różnica dwóch wartości, nie budzi żadnych wątpliwości. Również kwestia ustalania ceny nabycia, czy też wartości nominalnej wydanych udziałów (akcji) nie stwarza poważniejszych problemów. W praktyce natomiast kontrowersje może wzbudzać kwestia sposobu uznawania zobowiązań przy obliczaniu wartości firmy.

Zgodnie z przepisami prawa podatkowego składniki majątkowe to aktywa w rozumieniu ustawy o rachunkowości, pomniejszone o przejęte długi funkcjonalnie związane z prowadzoną działalnością gospodarczą zbywcy, o ile

długi te nie zostały uwzględnione w cenie nabycia.[11, art.16g ust.3] Tak sformułowana definicja składnika majątkowego posługuje się kategorią aktywów, a więc odwołuje się do ustawy o rachunkowości, z drugiej posługuje się cywilnoprawnym pojęciem „długi”. Przy kalkulacji firmy można uwzględnić jedynie długi przejęte przez nabywcę, funkcjonalnie związane z prowadzoną działalnością zbywcy. Przyjęta definicja jednak nie rozstrzyga problemu, czy długi są elementem składników majątkowych, czy tylko ich wartość może wpływać na wartość składników majątkowych.

Powstałe wątpliwości są o tyle istotne, gdyż praktyce ustalenie zakresu pojęciowego terminu składniki majątkowe ma znaczenie przy określeniu wartości tychże składników, która to wartość jest elementem kalkulacyjnym wartości firmy. Przyjęcia dosłownej interpretacji sformułowania „o ile długi te nie zostały uwzględnione w cenie nabycia” jest równoznaczne z tym, iż wszystkie zobowiązania, które zostały przejęte i spełniają wymóg funkcjonalnego związku z prowadzoną działalnością zbywcy nie są uwzględniane w cenie nabycia, lecz stanowią element składników majątkowych. Będąc jednocześnie składnikiem pasywów, wpływają ujemnie na wartość składników majątkowych, a w konsekwencji są uwzględniane w wartości firmy. Natomiast jeśli przyjmie się pogląd odmienny, że zobowiązania są uwzględniane w cenie nabycia, to pozwoliłoby na uwzględnienie przejętych zobowiązań funkcjonalnie związanych z prowadzoną działalnością zbywcy w kalkulacji wartości firmy.[6]

Przedstawione problemy pokazują, iż przyjęta w przepisach prawa podatkowego definicja wartości firmy jest nieprecyzyjna i sprzyja powstawaniu wielu sporów interpretacyjnych. Nie określa ona w sposób jednoznaczny sposobu ujmowania zobowiązań w wartości firmy. Na skutek tych niejasności jeden z istotniejszych elementów determinujących rozliczenie transakcji nabycia przedsiębiorstwa do celów podatku dochodowego jest ciągle elementem budzącym wątpliwości. Podwyższa to poziom ryzyka podatkowego w transakcjach dotyczących nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części.[8]

Przepisy podatkowe natomiast bardzo dokładnie określają sposoby kreacji wartości firmy podlegającej amortyzacji podatkowej. Przewidują one wyłącznie trzy zdarzenia prawne w wyniku których może dojść do powstania wartości firmy, od której odpisy amortyzacyjne będą stanowiły koszty uzyskania przychodów. Obejmują one nabycie przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części w drodze:[11, art. 16b ust. 2]

- kupna,
- przyjęcia do odpłatnego korzystania, a odpisów amortyzacyjnych, zgodnie z przepisami dokonuje korzystający,
- wniesienie do spółki na podstawie przepisów o komercjalizacji i prywatyzacji.

Oznacza to, iż kreacja wartości firmy, może mieć miejsce w sytuacji określonego nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Dlatego też

bardzo ważną kwestią jest prawidłowe określenie wartości poszczególnych elementów nabytego przedsiębiorstwa i wynikowo – także samej wartości firmy.

Amortyzacji podatkowej wartości firmy dokonuje się niezależnie od przewidywanego okresu używania. Okres dokonywania odpisów amortyzacyjnych dodatkowo wartości firmy, nie może być jednak krótszy niż 60 miesięcy (5 lat). Roczna stawka amortyzacyjna może zatem maksymalnie wynosić 20%. Odpisy dokonywane są z pomocą amortyzacji liniowej, co oznacza że nabyta wartość firmy podlega rozliczeniu czasie w wynik finansowy poprzez dokonywanie systematycznych odpisów amortyzacyjnych. Przepisy podatkowe nie określają jednak szczegółów dotyczących przesłanek którymi powinny się kierować jednostki przy określaniu okresu dokonywania odpisów amortyzacyjnych. Dlatego też przyjęty okres powinien odzwierciedlać przyjętą strategię podatkową przedsiębiorstwa dotyczącą kształtowania kosztów podatkowych.

3. WARTOŚĆ FIRMY – PRAWO PODATKOWE A BILANSOWE (PORÓWNANIE)

Wartość firmy jako kategoria ekonomiczna ma swoje uregulowania również w przepisach prawa bilansowego. W wąskim zakresie te kwestie reguluje ustawa o rachunkowości [12, art.33 i 44] natomiast w szerszym omówienie tej kwestii zawierają standardy międzynarodowe - aktualnie MSSF 3 "Połączenia jednostek gospodarczych".

Porównanie sposobu ujmowania i rozliczania wartości firmy według przepisów prawa podatkowego i bilansowego prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Wartość firmy według prawa podatkowego i bilansowego

Prawo podatkowe	Prawo bilansowe	
	<i>Ustawa o rachunkowości</i>	<i>MSSF 3</i>
	Ustalenie wartości firmy	
Wartość początkowa firmy stanowi dodatnią różnicę między ceną nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, albo nominalną wartością wydanych akcji lub udziałów w zamian za wkład niepieniężny a wartością rynkową składników majątkowych wchodzących w skład kupionego, przyjętego do odpłatnego korzystania albo wniesionego do spółki przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej czę-	Wartość firmy stanowi różnicę między ceną nabycia określonej jednostki lub zorganizowanej jej części a niższą od niej wartością godziwą przyjętych aktywów netto	Wartość firmy jest nadwyżką ceny przejęcia nad wartością godziwą netto przyjętych i możliwych do zidentyfikowania aktywów, zobowiązań i zobowiązań warunkowych

ści, odpowiednio z dnia kupna, przyjęcia do odpłatnego korzystania albo wniesienia do spółki.		
Ujęcie wartości firmy		
Pozycja wartości niematerialnych i prawnych podlegająca amortyzacji, z tym, że okres dokonywania odpisów nie może być jednak krótszy niż 60 miesięcy (5 lat). Odpisy dokonywane są z pomocą amortyzacji liniowej, co oznacza równomierne obciążenie wyniku finansowego kosztami z tytułu amortyzacji.	Składnik aktywów w grupie wartości niematerialnych i prawnych podlegający amortyzacji w okresie 5 lat lub w uzasadnionych przypadkach 20 lat Odpisy dokonywane są z pomocą amortyzacji liniowej, co oznacza równomierne obciążenie wyniku finansowego kosztami z tytułu amortyzacji.	Składnik aktywów niepodlegający amortyzacji, lecz poddawany co najmniej raz do roku testom na utratę wartości
Ustalenie ujemnej wartości firmy		
Nie zakłada się możliwości wystąpienia ujemnej wartości firmy	Jeżeli cena nabycia jednostki lub zorganizowanej jej części jest niższa od wartości godziwej przyjętych aktywów netto, to różnica stanowi ujemną wartość firmy	Nie ustala się ujemnej wartości firmy (pojęcie takie nie występuje w przepisach) lecz dyskonto przy nabyciu jako nadwyżkę udziału nabywcy w wartości godziwej aktywów, zobowiązań i zobowiązań warunkowych nad kosztem nabycia

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawa z 15 lutego o podatku dochodowym o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z dnia 13 lipca 2000r. Nr 54, poz. 654 ze zm.); Ustawa z dnia 29 września 1994 r. O rachunkowości, (Dz. U. Nr 121, z późn. zm.)- ostatnia nowelizacja wnosząca zasadnicze zmiany Dz. U. Z 2000 r. Nr 113; Jarugowa A. Martyniuk T. (red.), *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość-MSR/MSSF-Podatki*, ODDiK, Gdańsk 2005.

Zarówno prawo podatkowe, jak i prawo bilansowe definiuje wartość firmy jako różnicę dwóch wartości. Jednak głębsza analiza obu przepisów daje podstawę do sformułowania różnic między nimi, które dotyczą kilku aspektów:

- 1) *Termin „wartość firmy”* – w przepisach podatkowych pojawia się termin „wartość początkowa firmy” i „wartość firmy” natomiast prawo bilansowe używa jednego terminu „wartość firmy”.
- 2) *Termin „cena nabycia”* – ustawa o rachunkowości cenę nabycia określa jako cenę zakupu składnika aktywów, obejmującą kwotę należną sprze-

dającymu (...), natomiast w ustawie o podatku dochodowym za cenę nabycia uważa się kwotę należną zbywcy(...). Definicja ceny nabycia zawarta w prawie podatkowym jest szersza niż w ustawie o rachunkowości. Sprowadza się ona przede wszystkim do wyrazu „zakupu” ograniczającego termin wartość firmy według prawa bilansowego.

- 3) *Termin „wartość godziwa”* – w prawie bilansowym używany jest termin wartość godziwa natomiast w prawie podatkowym cena rynkowa. Wartość godziwa jest to kwota, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane na warunkach transakcji rynkowej, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi, niepowiązаныmi ze sobą stronami. Natomiast podatkowo wartość rynkową rzeczy lub praw majątkowych określa się na podstawie cen rynkowych stosowanych w obrocie rzeczami lub prawami tego samego rodzaju i gatunku, z uwzględnieniem w szczególności ich stanu i stopnia zużycia oraz czasu i miejsca odpłatnego zbycia. Mimo, że ustawa podatkowa nie definiuje cen rynkowych, to można przyjąć, że wartość godziwa i wartość rynkowa to pojęcia tożsame.
- 4) *Dodatnia i ujemna wartość firmy* – w rozumieniu przepisów podatkowych wartość firmy może mieć wyłącznie wartość dodatnią, gdyż nie została bowiem przewidziana możliwość wystąpienia ujemnej wartości firmy. Podobnie do tej kwestii podchodzą międzynarodowe standardy rachunkowości. Natomiast definicja prawa bilansowego zawarta w ustawie o rachunkowości przewiduje możliwość wystąpienia zarówno dodatniej, jak i ujemnej wartości firmy.
- 5) *Podmiot będący przedmiotem transakcji* - przepisy podatkowe posługują się pojęciem „przedsiębiorstwo” natomiast prawo bilansowe używa terminu „jednostka”. Pojęcie jednostki nie jest równoznaczne z pojęciem przedsiębiorstwa. Ilekroć w ustawie o podatku dochodowym jest mowa o przedsiębiorstwie, oznacza to przedsiębiorstwo w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego, według których przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej. Natomiast ustawa o rachunkowości używa terminu jednostka jako uniwersalnego dla podmiotów objętych ustawą. Oznacza to, że więcej zdarzeń może powodować powstanie wartości firmy w ujęciu rachunkowym niż podatkowym.
- 6) *Zakres czynności prawnych w wyniku których powstaje wartość firmy* – ustawa o podatku dochodowym zawęża tryb prawnego nabycia przedsiębiorstwa do jego: zakupu, przyjęcia do odpłatnego korzystania (gdy odpisów amortyzacyjnych dokonuje korzystający), wniesienia do spółki na podstawie przepisów o komercjalizacji i prywatyzacji. Oznacza to, że nabycie firmy w innym trybie np. w drodze darowizny nie powoduje po-

wstania wartości firmy natomiast prawo bilansowe nie wprowadza żadnych ograniczeń co do trybu prawnego nabycia jednostki.

- 7) *Wycena wartości firmy* - w prawie podatkowym przy wycenie wartości firmy uwzględnia się całe aktywa, natomiast w prawie bilansowym aktywa netto.

Pomimo sformułowanych różnic wynikających z przyjętych rozwiązań zawartych w prawie podatkowym i bilansowym można zauważyć, że wartość firmy powstaje w momencie nabycia przedsiębiorstwa (jednostki) lub zorganizowanej jej części. Oznacza to, że tylko nabyta wartość firmy stanowić może uznawaną w podatkach, jak i rachunkowości kategorię ekonomiczną i może być zmierzona przy zastosowaniu określonych procedur i prawdopodobne jest, że w przyszłości może generować korzyści ekonomiczne.[5, s. 66]

4. PODSUMOWANIE

Wartość firmy jest wynikiem współczesnych procesów gospodarczych, w których przedmiotem obrotu jest przedsiębiorstwo. Jako kategoria prawa podatkowego pojawia się wtedy, gdy nabywca przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części skłonny jest świadomie zapłacić za nie więcej niż wynosi suma wartości rynkowej (godziwej) przejmowanych składników majątkowych. W zamian otrzymuje on abstrakcyjną wartość określaną jako wartość firmy. Nabywca spodziewa się z tego tytułu przyszłych korzyści ekonomicznych.

Przepisy prawa podatkowego określają sposób ujmowania i rozliczania nabytej wartości firmy. Jednak przyjęta w przepisach prawa podatkowego definicja wartości firmy jest nieprecyzyjna i sprzyja powstawaniu wielu sporów interpretacyjnych. Elementem budzącym wątpliwości jest przede wszystkim sposób ujmowania zobowiązań przy ustalaniu wartości firmy. Stanowi on jeden z najważniejszych elementów determinujących rozliczenie do celów podatku dochodowego transakcji nabycia przedsiębiorstwa, co może wpływać na podwyższenie poziomu ryzyka podatkowego w transakcjach dotyczących nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części.[8]

Inny problem to występujące rozbieżności między uregulowaniami zawartymi w prawie podatkowym i bilansowym. Niespójność ta, a przede wszystkim konieczność przyjmowania przez niektóre firmy rozwiązań wynikających z MSR wpływa na powstanie rozbieżności pojęciowej tej kategorii, co znajduje swoje odzwierciedlenie w poziomie wyniku finansowego. Szczególnie dotyczy to rozwiązań zawartych w MSSF, gdzie systematyczne i stałe obciążenie wyniku wynikające z amortyzacji wartości firmy zastąpiono specyficzną amortyzacją poszczególnych aktywów polegającą na dokonywaniu odpisów z tytułu utraty wartości za pomocą specjalnego testu.

LITERATURA

1. Cebrowska T., *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, PWN, Warszawa 2005
2. Fałowska-Kupis M., Izdebska M., *Wartość firmy w ujęciu podatkowym i bilansowym*, „Przegląd podatkowy” 2004, nr 12
3. Ignatowski R., *Konsolidacja sprawozdań finansowych w teorii i praktyce rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1995
4. Jarugowa A. Martyniuk T. (red.), *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość-MSR/MSSF-Podatki*, ODDiK, Gdańsk 2005
5. Kamela - Sowińska A., *Wartość firmy*, PWE, Warszawa 1996
6. Krempa S., Suszko B., *Wartość firmy w podatku dochodowym*, „Monitor podatkowy” 2003, nr 5
7. Luty Z., *Przedmiot, mierniki i algorytmy wartości w rachunkowości*, w: *Problemy wyceny w rachunkowości*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 911, Wrocław 2001
8. Pniewski M., Szymkowiak R., *Wartość początkowa firmy*, „Monitor podatkowy” 2004, nr 6
9. Szmigielski M., Lachowski W., *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej – co warto wiedzieć*, „Rachunkowość” 2004, nr 12
10. Świdarska G.K., Więclawa W.(red.), *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic*, Difin, Warszawa 2006
11. Ustawa z 15 lutego o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z dnia 13 lipca 2000r. Nr 54, poz. 654 ze zm.)
12. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. O rachunkowości, (Dz. U. Nr 121, z późn. zm.)-ostatnia nowelizacja wnosząca zasadnicze zmiany Dz. U. Z 2000 r. Nr 113.